

HZ. FATİMA DESTANI

Dr. Perihan ÖLKER
Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
pakkus@selcuk.edu.tr

Öz

Hız. Peygamberin kızı, Hız. Ali'nin eşi ve Hız. Hasan ile Hüseyin'in annesi Hız. Fatıma İslâm tarihinde önem kazanmış bir şahsiyettir. Ayrıca temiz ahlâkı, takva sahibi oluşu gibi nedenlerle de Müslüman kadınlara örnek teşkil etmiştir. Hız. Peygamberin ölümünden altı ay sonra Hız. Fatıma'nın üzüntüye dayanamayıp öldüğü rivayet edilir. Çalışmamızın konusunu teşkil eden eserde Hız. Fatıma'nın babasının ölümüyle çektiği acı, öleceğini öğrenmesi üzerine arkada bırakacağı öksüzler (Hız. Hasan ve Hız. Hüseyin) için üzülüğü, çocuklarının Hız. Fatıma'nın ölümüne üzülüğü, Hız. Ali'nin eşi Hız. Fatıma için yaktığı ağıt bütün derinliğiyle ve son derece sade bir dille yansıtılmaktadır. Dini-tasavvufi eserlerin genelinde olduğu gibi bu eserin de Türkiye kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası mevcuttur. Üzerinde çalıştığımız nüshalar Konya Koyunoğlu Şehir ve Müze Kütüphanesi yazmaları arasında 5905 ve 5906 arşiv numarasıyla kayıtlı olanlardır. 5905 Arşiv numaralı yazmada 3 Muharrem 1239 (9 Eylül 1823) tarihi açıkça temmet kaydı olarak verilmektedir. Çalışmamızın temelini teşkil eden nüshaların harekeli oluşu dudak uyumunu inceleme imkânını doğurmuştur. Buradan yola çıkarak da 5906 arşiv numaralı yazmanın 18. yüzyıldan itibaren istinsah edilmiş olabileceği anlaşılmaktadır. Eserin dili Eski Oğuz Türkçesinin tipik bir örneğidir ve anlaşıldığı kadarıyla telif hâli 15. yüzyıl ve sonrasında, istinsah hâli ise 18. yüzyıl ve sonrasında ait olmalıdır. Farklı nüshalar üzerinde Mehmet Mahfuz Söylemez'in, Muhammet Kuzubaş'ın ve Şaban Doğan'ın çalışmaları mevcuttur. Bu çalışmamızla Eski Oğuz Türkçesinin ve İslâmî Türk edebiyatının temsilcisi olan eserlerden birini ilim âlemine kazandırmayı amaçlamış bulunmaktayız. Bu doğrultuda ortaya konacak çalışmalar Türk dilinin tarihi seyrini ortaya sermesi açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Hız. Fatıma, Eski Oğuz Türkçesi, destan.

EPIC OF FATIMAH

Abstract

Daughter of Prophet Muhammad, wife of Ali and mother of Hasan and Husayn, Fatimah was a very important person in the history of Islam. She is a role model to Muslim women with her morality and piousness. It is said that six months after the death of Prophet Muhammad, Fatimah died because of deep sorrow. In this piece of work, Fatimah's sorrow for her father's death, her sorrow and worry for her two children – Hasan and Husayn – upon learning that she would die, her two children's grief for their mother, and Ali's lament for his wife are profoundly reflected in a plain language. Like many religious and sufic work, there are many copies of this work in Turkish libraries. The copies we have worked with are the ones archived with the number of 5905 and 5906, among the manuscripts of Konya Koyunoğlu City and Museum Library. In the writing no. 5905, it is clearly written that the date of 3 Muharram 1239 (9th of September, 1823) was the completion date of the writing. The writings we have worked contained vowel points, and therefore we had the chance to examine labial harmony. With this information, it is understood that writing no. 5906 was copied beginning from 18th century. The work is a typical example of Old Oghuz Turkish language. The copyright form of the writing belongs to the 15th century and after, and the copied form belongs to the 18th century and after. There are studies of Mehmet Mahfuz Söylemez, Muhammet Kuzubaş and Şaban Doğan, on different copies. With this study, we aim to bring this representative work of Old Oghuz Turkish and Islamic Turkish literature in the world of science. Future studies in line with this purpose are very important to show the historical process of Turkish language.

Keywords: Fatimah, Old Oghuz Turkish, epic.

GİRİŞ

Hz. Fatıma, İslâm tarihinde, Hz. Peygamberin kızı, Hz. Ali'nin eşi ve Hz. Hasan ile Hüseyin'in annesi oluşu gibi nedenlerin yanı sıra temiz ahlâkı, takva sahibi oluşu yönüyle de Müslüman kadına örnek olmuştur. Hz. Peygamberin ölümünden altı ay sonra üzüntüsüne dayanamayıp öldüğü rivayet edilen Hz. Fatıma, Klâsik Türk edebiyatında da ayrı bir değere hâizdir. Aruz vezniyle yazılmış destanlara tüm bu değerli vasıflarıyla konu edilmiştir:

Fatımatü'l-kübra, binti ebiha künyeleri ile de anılan Hz. Fatıma beyaz ve parlak tenli oluşu nedeniyle Fatımatü'z-zehra; namuslu, faziletli kadın anlamıyla Betül lakaplarıyla da anılmıştır. Hatun-ı kıyamet de vasıflarındandır. Hicretten on üç yıl önce Mekke'de doğmuştur. Annesi Hatice'dir. 15 yaşında Ali ile evlenmiş, peygamber soyu onun çocuklarıyla devam etmiştir. Hasan, Hüseyin, Muhsin, Ümmi Gülsüm, Zeynep adlarında beş çocuk annesidir. Fatıma aklı, zekâsı, güzelliği, zühdü, takvası, güzel ahlâklı oluşu gibi pek çok olumlu özelliğiyle peygamberin özel sevgi ve ilgisini kazanmıştır. Fatıma birçok hadisin ravisidir. Hadise göre Meryem'den sonra gelen bütün kadınlardan üstündür. Aklı, zeka ve dirayeti, din ve takvaya düşkünlüğü, yetim ve yoksullara karşı merhameti hakkında pek çok anlatıma vardır. Her şeyi ile babası ve eşine layık görülmüştür. Tefsirciler onun hakkında birkaç ayet nazil olduğunu kabul ederler. Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, kurretü'l-ayn¹ (göz bebeği, göz sevinci, gönül açan) ifadesiyle şiirde ıktıbasa konu edilmişlerdir. Peygamberin ölümünden sonra hiç gülmediği onun hakkında anlatılan rivayetlerdendir. Babasına karşı beslediği sevgisi ve bağlılığı nedeniyle onun ölümünden altı ay sonra 24-29 yaşlarında öldüğüne inanılır (632) (Akkuş 2003: 439).

Hz. Fatıma'nın örnek gösterilen vasıfları İslâmî Türk edebiyatında da etkisini göstermiş, pek çok nüshasının bulunduğu destanlara konu edilmiştir. *Destan kelimesini divan şairleri de kullanmış, aruz vezniyle yazdıkları manzum hikâyelere "dâstân" adını vermişlerdir* (Albayrak 1993: 2). Destanda Hz. Ali, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e yer verilmesi eserin daha çok Alevi çevreye mensup edebiyat geleneği eseri kabul edilmesine neden olmuştur.

Hz. Fatıma'nın Hz. Peygamber'in kızı ve örnek Müslüman kadın oluşunun konu edinildiği Fatıma Destanı'nın Türkiye kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası mevcuttur. Muhammet Kuzubaş Millî Kütüphane Yazmalar bölümünde 8624 kayıt numarasıyla yer alan nüsha üzerinde çalışmıştır. *Eser Şerh-i Mevlid-i Şerif başlığını taşıyan bir bölümle başlar... Müellifin kaleme aldığı Şerh-i Mevlid-i Şerif yaprakların kopması sebebiyle eksiktir. Bu eksik manzumeden sonra Süleyman Çelebi'nin Vesiletü'n-Necâtından bölümler vardır. Daha sonra sırasıyla Destan-ı Veysel Karâni, Vefat-ı Hz. Fatıma, Vefat-ı Hz. İbrahim, Hikayet-i Gügercin ve Hikayet-i Geyik yer almaktadır* (Kuzubaş 2008: 308). Eserin tarihi belli

¹ Kur'ân-ı Kerim'de Furkan 25/74, Kasas 28/9, Secde 32/17 ayetlerinde geçen ifade divan şairlerince Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için kullanılmıştır.

olmamakla birlikte dil ve imla özellikleri açısından Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait olduğu belirtilmektedir. Yazmada Vefât-ı Fâtıma Raziya'llahü 'Anha başlığını taşıyan bölümün 97 beyitten oluştuğunu ve mesnevi nazım şekliyle yazıldığını görüyoruz. Hz. Peygamberin vefatı sonrasında Hz. Fatıma'nın içinde bulunduğu hüznün atmosferinin realist bir tasviriyile başlayan Vefât-ı Hz. Fâtıma bölümünün ilk beyitlerinde Hz. Fâtıma'nın dilinden Hz. Peygamber'e duyulan hasret dile getirilir. Ardından Hz. Fatıma'nın ömrünün son günleri, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin ile konuşması ve vefatı anlatılır. Ayrıca bölümün sonuna doğru Hz. Fatıma'nın yüceliğini anlatan Fâtıma'dur gelen redifli bir gazel eklenmiştir (Kuzubaş 2008: 309).

Şaban Doğan Hz. Fatıma destanının Bosna-Hersek Gazi Hüseyin Kütüphanesinde, Oxford Bodleian Kütüphanesi'nde, Vatikan Kütüphanesi'nde, Mısır Millî Kütüphanesi'nde, Mısır-Kahire Hidiv Kütüphanesi'nde, Millî Kütüphane'de, Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde ve Millet Kütüphanesi'nde olmak üzere 14 nüshasını tespit etmiştir. Doğan'ın çalışmasına kaynaklık eden nüsha ise Millet Kütüphanesi Ali Emiri Manzum 1412 arşiv numarasıyla kayıtlı olmaktadır. Eser 184 beyitten oluşmaktadır. Yedi varaktan müteşekkil eserin her sayfası on beş satırdır. 1491/1492 yılında Edirne Karabulut Mescidi İmamı Halil tarafından telif edilmiştir (Doğan 2012: 10). Ancak çalışılan nüsha istinsahtır.

Mehmet Mahfuz Söylemez'in hazırladığı Durmuş Topal nüshasında “Hazâ Destân-ı Fâtıma Radiya'llahu 'Anha” başlığıyla 101 beyit mesnevi nazım şekliyle yazılmış bölümden sonra *Fatımandur bu gelen* redifli 10 dördlük, ve arkasından 15 beyit daha devam eden mesnevi nazım şekliyle oluşturulmuştur. Söylemez'in çalıştığı yazmada Destân-ı Fâtıma'nın yanı sıra Destan-ı İbrahim Edhem, ve Destan-ı Hatun da yer almaktadır. On sekiz varaktan oluşan eserde her sayfa 15 satırdan oluşmaktadır.

Tespit edip üzerinde çalıştığımız nüshalar Konya Koyunoğlu Şehir ve Müze Kütüphanesi yazmaları arasında 5905 ve 5906 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. 5905 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserin istinsah tarihi 3 Muharrem 1239 (9 Eylül 1823) şeklinde açıkça verilmektedir. “Hazâ Destân-ı Fâtıma Budur” başlığı eserde yer almaktadır. Harekeli nesihle yazılmış olan eser 6 varaktan ibarettir ve hemen her sayfası 13 olmak üzere toplamda 131 satırdan oluşmaktadır. 5906 arşiv numarasıyla kayıtlı olan eserin ise istinsah tarihi belli değildir. 6 varaktan oluşan eserin başlığı “Fâtıma Ana Ahvâli” olup her sayfanın belli bir düzene bağlı olmaksızın 12, 13, 14 ve 15 olmak üzere toplamda 134 satırdan oluştuğu görülmektedir. 5906 arşiv numaralı eser diğerine göre biraz daha yıpranmış ve yer yer yırtılmış vaziyettedir. Her iki nüshada da Hz. Ali'nin ağzından Hz. Peygambere hitaben söylenmiş konu olarak mersiye, nazım türü olarak murabba diyebileceğimiz “Fâtımandur bu gelen” redifli şiir de yer almaktadır. İki eser de remel bahrinin aruz vezninin fâilâtün/fâilâtün/fâilün vezniyle yazılmıştır.

ÇEVİRİ YAZI ALFABESİNE AKTARILMIŞ METİN

-5905 Arşiv Numaralı-

1b

Hazā Destān-ı Fātıma Budur

- 1 İşid imdi Fātıma ahvālını / Kim Resūlden şöra noldı hālını
- 2 Gice gündüz ağlamağa başladı / Kā'inātı tağlamağa başladı
- 3 Yemez içmez uyumazdı bir zamān / Şöyle kim hayretde kalmışdı hemān
- 4 Derdi vā hasreta vā firkatā / Kanda gitdiñ ey baba vā veyletā
- 5 Kandasın ey şems-i tābān kandasın / Ruħleri gül zülfi reyħān kandasın
- 6 Firkatūñ derdiyle uş yandum oda / Ey kamu dertlere dermān kandasın
- 7 Hasetiñden kana boyandı ciger / Oda yandı ins-ile cān kandasın
- 8 Söyleşürken iki kimse görse ol / İder² idi anlara kanı Resül
- 9 Yerūñ altında yata ol bedr-i tām / Ne revādūr söyleşürsüz siz kelām
- 10 Böyle olur kanı hürmet kanı cehd / Kanı dostluk kanı şöbet kanı 'ahd
- 11 Ol degil midi size dā'im 'atūf / Ol degil midi bize her dem Ra'ūf

2a

- 1 Ey yürek yan yüzi güneş mäh-ı cüm / Kara kara kana kana şāh-ı cüm³
- 2 Böyle diyüp ağladı ol niğār / Gözlerinden yaş yerine kan iner
- 3 Bir gün aşhāb bir yire cem' oldılar / Yā 'Alī Fātımaya söyle didiler
- 4 Gice gündüz dā'im ağlar ol niğār / Biz de anuñçün idemezüz qarār
- 5 Ağlamağ-ıla ele girse Resül / Vü yahūd cān virmege ol pür-uşül
- 6 Ağlayup vireydün cānımız / Tek ele girseydi ol Sultānımız
- 7 Leyki bu hük-m-i Hudādūr nidelum / Aña rāzi oluban şabr idelum
- 8 Vardı Fātımaya didi ol-dem 'Alī / Fātıma ağlayu didi yā velī
- 9 Yerūñ altında yata Şāh-ı Resül / Ağlayup nice olmayam ben melül
- 10 Ah idüp bir kerre ol düşdi yere / Yoğıdı 'aklı ki kendüñi dire
- 11 Nice vaktten şöra ol hayrū'l-betül / Kalkdı yerinden olup gāyet melül
- 12 Didi kim diñle beni sen yā 'Alī / Gel kerem kıl var kubbeye yā velī
- 13 Anda baña bir gömelte yapıvir / İçine daħı anuñ gül saçıvir

2b

- 1 Adın anuñ beyt-i ahzen kıoyalum / Anda varup kanlu yaş ağlayalum
- 2 Sözüni kıldı kabül anuñ 'Alī / Vardı bir ev yapıdı anda ol velī

² eydür, söyler.

³ kadeh, kanaatimizce cüm şeklinin (i)çün şeklinde olması gerekir.

3 Her şabâh anda varup ağlarıdı / Nevha kılup cigerin tağlarıdı
 4 Tâ şuña dek kim demişidi Resül / Altı aydan sonra ey hayra'l-betül
 5 Emr-i Hâkdur baña sen gelseñ gerek / Benüm-ile tâ ebed olsañ gerek
 6 Çünkü va'de yetdi bir gün ol niğâr / Kâbrine vardı Resülün kıldı zâr
 7 İştîyâkım geçdi hâdden ziyâde didi ol / Yağdı hicriñ nârî cânım yâ Resül
 8 Niceye-dek bunda ben şabr ideyim / Kendüzüme nice bir cebr ideyim
 9 Ey dırîgâ zârî nice gizleyem / Vaktimi ben yâ nicesi gözleyem
 10 Firkatünün bahrine ben düşmişem / Hâsretiniñ oduna ben tüşmişem
 11 Zahmetü miñnetlerüm çoğdur benüm / Dağı hergiz tākātüm yoğdur
 benüm

12 Uş cerâhat oldu yarañ başına / Nürü gitdi gözlerimiñ yaşıña
 13 Uş benevşe gibi kaddim oldu hām / İşbu derde nice olasıdur 'âm

3a

1 Belüm inceldi benim oldum hilâl / Gitdi şādî gönlime erdi melâl
 2 Furkat ağusun tolu tolu kadeh / Nüş kıldım nice olam ben ferağ
 3 Çün habîbüm menziliñ olsun turâb / Bu cihân olsun harâb ender harâb
 4 Kātı efgân eyleyüben dökdi yaş / Eriyüp şu oldu anda tağ u taş
 5 Ditredi kabri Habîbün ol zamân / Düşdi kabir üstine ağlar hemân
 6 Kâbr içinden Muştafâ ve Müctebâ / Didi kim ey nür-ı 'aynî merhabâ
 7 Kātı müştākam didi kızum saña / Va'de yetdi gelisersin sen baña
 8 Şâz oluban tûrdı yerinden revân / Vardı eve ol-dem içinde hemân
 9 Başladı evün içre devşürmege / Kendüzünü hem Hâka kavşurmağa
 10 Gördiler anı Hüseyñ-ile Hâsan / Didiler ey ana bugün n'oldı sen
 11 Böyle ta'cîl maşlahat nedür size / Luţfıñızdan vir haber ana bize
 12 Fâtıma bu sözi çünkü diñledi / Derd-ile âh eyleyüben iñledi
 13 .....⁴ / Yanına geldi Hüseyñ-ile Hâsan

3b

1 Birin aldı bir dizine ol ana / Bir dizine birin aldı hem yine
 2 Öpdı gözlerini sürdi yüzini / Yüzüne sürdi olarıñ yüzünü
 3 Bağıban yüzlerine çoğ ağladı / Yüregüñ taşdan degilse ağladı
 4 Didi ey cânım oğullar nideyim / Kanğı derdimi size şerh ideyim
 5 Va'de yetdi biliñüz bu dem hemân / Dedeñüz gel didi uş ol dem revân
 6 Uş ecel irdi baña vâ hâsretâ / Sizden ayruluram vâ furkatâ

⁴ Sayfanın bu kısmı yırtık.

7 Ey ‘aceb kime ışmarlayam sizi / Size müşfik mihribān ola sözi
 8 Vey ‘aceb kim yuyısar başuñızı / Yā siziñ kim siliser yařuñuzı
 9 řaçuñuzı kim tarayısar siziñ / Gözüñüz kim sürmeleyiser siziñ
 10 Ya giyecegüñüzi kim yuyısar / Öñüñüze yeyicek kim qoyısar
 11 ‘Ömirimüñ āhir günü durur bugün / Size qurbān olsun uř cānım bugün
 12 Hem yuyayum bugün başlarıñuzı / Tarayayım güzel řaçlarıñuzı
 13 Ah idüp tırdı yerinden ağlayu / Furqat odına.....⁵

4a

1 Başladı yudı taradı başların / Dökdü gözünden qanlı yaşların
 2 Tařradan ol-dem girüp geldi ‘Alı / Fātımānuñ gördi kim işde eli
 3 Hiç ‘Alıye Fātıma söylemedi / Bakıbanı iltifāt eylemedi
 4 Didi kim yā Fātıma n’oldı saña / Kim ezelki gibi bakmazsıñ baña
 5 Baña niçün söylemezsin ey hilāl / İdivir⁶ baña ne durur işbu ħāl
 6 Fātıma eydür yā ‘Ali diñle beni / Ne sebebden eyledüm diñle bunı
 7 Va‘de itmişdi babam ol-dem baña / Yetdi ol va‘de bugün nidem saña
 8 Çün babam gel didi oldum revān / Allāha ışmarladım sizi hemān
 9 Sen esen qal ben göneldim giderem / Saña Hüseyinle Hasan ıřmarlaram
 10 Bu iki körpe quzularum i cān / Hořca tutğil dilegüm budur hemān
 11 İşbu sözleri iştdi çün ‘Alı / Ah idüp ağladı anda ol velı
 12 Geçdi ol gün ađřām oldı ol nigār / Didi kim ey Ħalıq-ı perverdigār
 13 Saña şıgındım İlāhı ħālimi / Virmege āsān kılvir cānımı

4b

1 Böyle deyüben [hemān?] ah eyledi / Cānını teslim-i Allāh eyledi
 2 Ađřāmıla yatsu arasında vefāt / Eyledi sırnı binti kāināt
 3 Qoqdı anda misk-i ‘anberle gülāb / Ditredi üstüne anuñ āfitāb
 4 Zāhir oldı ol eviñ içinde nūr / Tırdı anuñ içi ervāh-ile ħūr
 5 Hem Ħadıce rüĥ-ı Ħavvā rüĥıyla / Rüĥ-ı Meryem Āyiře rüĥı bile
 6 Sāre Hācer rüĥı ħāzır oldılar / Ol nigārı üstüne ağlaşdılar
 7 Ħāzır oldı enbiyā ervāhı hem / Zı mübārek sā‘at u qutlu qadem
 8 Yüzi tāze gül gibi yatmışıdı / İçi taşı nūra hem batmışıdı
 9 Üstüne varup ‘Alı eyledi yas / Qanlı yaş dökdi gözünden taş taş
 10 Didi ey cānım oğullar geliñüz / Anañuz gitmiş cihāndan biliñüz
 11 Geldi yanına Hüseyin-ile Hasan / Gördiler gitmiş cihāndan ol ħasen

⁵ Sayfanın bu kısmı yırtık.

⁶ Eydivir-, söyleyiver-

12 Ol ikisi şarmaşup ağlaşdılar / Hasetiyle kanlu yaşlar saçdılar
 13 Didiler bu iş durur gâyet ‘acîb / Bir ‘aceb durur ü kalmışız gârîb

5a

1 Kālbimūze düşdi furkat kōkusı / Geldi bize hem yetimlik kōkusı
 2 Dedemüz getdi vü biz kaldık hazîn / Sende getdün bize kim olsun emîn
 3 Noldı nergis gözlerün yumduñ ana / Furkat odına bizi yakduñ ana
 4 Hasetiyle yaralanmış anamız / Furkatıyla yaralanmış anamız
 5 Bağrı başlı gözi yaşlu anamız / Şems yüzlü mäh kaşlu anamız
 6 Gözi yaşına gârkı varmış anamız / Başı cânı Şāha virmiş anamız
 7 Noldı saña katı yanmışın bugün / Urduñ ana yüregümūze düğün⁷
 8 Göz yaşıyla yer yüzün ısladılar / Analarñnuñ yaşın yaşladılar
 9 Er ü ‘avrat bir yere cem‘ oldılar / Haseti odına yanup şemi‘ oldılar
 10 Hālvet itdiler evi ol-dem hemān / Yumağa başladılar anı ey cān
 11 Misk-ile ‘anber buhūrlar itdiler / Ağlaşuban üstüne şaf tutdılar
 12 Yuyubanı şardılar aña kefen / Katına geldi Hüseyin-ile Hasan
 13 İkisi şarmaşuban ögrışdiler / Üstüne analarınñ düşdiler

5b

1 Öpdiler yüzini efgān itdiler / Ağlaşuban göz yaşını kan itdiler
 2 Ol güzeller şāhı açdı gözlerin / Her yirin oħşadı öpdi yüzlerin
 3 Gögsine başdı ve kucdı anları / Yağdı hasret odıyla cānları
 4 Bir kıyāmet kōpdı o gıce ey yār / K’andan oldı biñ kıyāmet āşikār
 5 Ey niceler anda mecnūn oldılar / Vey niceler zār u maħzūn oldılar
 6 Ditredi ‘arş-ıla kürsī nüh felek / Ağladı anuñ-içün cümle melek
 7 Geldi Hākdan bir nidā kim yā ‘Alī / Kaldur üstünden olanı yā velī
 8 Pāre pāre olmasun çarḫ-ı felek / Yanmasun hasret odına her melek
 9 Anları kaldırdı üstinden revān / Oldılar meşğul namāzına hemān
 10 Didi ol-demde Ebū Bekre ‘Alī / Siz kılvirin namāzın yā velī
 11 Kıldılar anıñ namāzın ol gıce / Kudretini gör Hākuñ diñle nice
 12 Pes cenāzeyle anı götürdiler/ Babasınñ kabrine yetürdiler
 13 İlteler ol-dem Resūlñ yanına / Kıldılar medḫ-i denālar cānına

6a

1 Başlayup işbu sözi didi ‘Alī / Āh u vāh üniyile yağdı ili

⁷ düğüm, ukde

2 Ol yamalu eski geyen Fâtımañdur bu gelen / Hem yalıncaqlığa doyan Fâtımañdur bu gelen

3 El degirmenin çeküp arpa etmegiyle beslenen / Cevr-i fakrıla büyüyen Fâtımañdur bu gelen

4 Hasetüñ derdi şarardup beñzini tağyır iden / Hicriñ odunu cânına koyan Fâtımañdur bu gelen

5 Boynını ege koyup kendüzini alçaq tutan / Ol yünce kadrüne toyan Fâtımañdur bu gelen

6 Şol cemâliñ şem'ine pervâne olup bir zamân / Hizmetüñde yüz sürüben Fâtımañdur bu gelen

7 Her kaçan gâmda keder irse mübârek kalbüñe / Mağv idüp anı yuyan Fâtımañdur bu gelen

8 Vuşlatuñ cân u gönülden teşevvuk eyleyen / Ğurbet eyyâmına doyan Fâtımañdur bu gelen

9 Ümmetüñ-içün şefâ'at hüccetini şaklayup / Anlaruñ kaydını⁸ yiyen Fâtımañdur bu gelen

10 Mevtini 'ilme'l-yakîn bilüp yarağın eyleyen / Hem yetimleri döke koyan Fâtımañdur bu gelen

11 Bunuñ-ıla vâ'de idüp gitmişidüñ yâ Resül / Şabr idüp ol güne göyen Fâtımañdur bu gelen

12 Uşda ardımca gelürsin demişidiñ ağlama / Avınup ol söze iviben Fâtımañdur bu gelen

13 İntizâr çeküben arzû kılar-idüñ bunu sen / Muştuluğdur imdi uyan ol Fâtımañdur bu gelen

6b

1 Kolların çıkardı kabrinden hemân / Aldı elinden 'Alîniñ onı zamân

2 Yanına aldı nevâziş eyledi / Hoş mısın kızım şafâ geldiñ dedi

3 Turmañ imdi var-iken sizde hayât / Eş-şalavat deñ ile kable'l-memât

4 Temmetü'l-kitâbi bi-'avnillahi'l-Meliki'l-Vehhâb

-5906 Arşiv Numaralı-

2a

Fâtıma Ana Ahvâli

1 İşit imdi Fâtıma ahvâlini / Kim Resülden şoñra n'oldı hâlini

2 Gice gündüz ağlamağa başladı / Kâinâtı tağlamağa başladı

3 Yimez içmez uyumazdı bir zamân / Şöyle kim hayretde kalmışdı hemân

4 Didi kim vâ hasretâ vâ firkatâ / N'ideyin ben ey ata vâ veyletâ

⁸ kaygı, sıkıntı

5 Kandasın ey mäh-ı tábân kandasın / Gül yüzi vü zülfi reyhân kandasın
 6 Furkatün odiyla ben yandum oda / Ey kamu dertlere dermân kandasın
 7 Söyleşir bir yerde kimse görse ol / Anlara iderdi⁹ kim kanı Resül
 8 Böyle olur kanı hürmet kanı 'ahd / Kanı dostluk kanı şöhet kanı 'ahd
 9 Ol değil midi bize dâ'im 'atûf / Ol değil midi bize dâ'im Ra'uf
 10 Ey yürek yan yüzi güneş mäh-içün / Kana kana yana yana şâh-içün
 11 Böyle diyüp dâ'im ağlar ol nigâr / Gözlerinden yaş akardı seyl-vâr
 12 Bir gün aşhâb bir yire cem' oldılar / Yâ 'Alî diñle sözümüz didiler

2b

1 Var kerem eyle diğil gül-'izâr / Gice gündüz ağlamasın zâr zâr
 2 Ağlamakla ele girseydi Resül / Yâhud ol cân virmek-ile pür uşul
 3 Ağlayuban vireyidik bize cânımız / Tek ele gireyidi cânânımız
 4 Leyki bu hükm-i Hudâdur nidelum / Buña râzı olalum şabr idelum
 5 Kıldı bu söz didi ol demde 'Alî / Fâtıma ağladı didi yâ velî
 6 Yeriñ altında yatur şâh-ı Resül / Nice ağlamayam olmayam melül
 7 Ah idüben ol-dağı düşdi yere / Yoğudı 'aklı ki kendüsi dire
 8 Nice vakıtden şöra ol hayrül'-betül / Kalkdı yerinden olup gâyet melül
 9 Fâtıma didi ki diñle yâ 'Alî / Kıbrine varğil Resülün yâ velî
 10 Tâ ki anda bir gömelet yapıvir / İçine anıñ dağı gül saçıvir
 11 Adın anıñ beyt-i âhzen kıoyalım / Anda vardum kanlu yaş ağlayalum
 12 Sözüni kıldı kabül ol-dem 'Alî / Vardı bir ev yaptı anda ol velî
 13 Her şabâh vardı anda ol nigâr / Nevha idüp ağlarıdı zâr zâr
 14 Tâ ki aña dimişidi ol Resül / Altı aydan şöra ol hayrül'-betül
 15 Emr-i Hağdur baña sen gelseñ gerek / Hem benümle tâ ebed olsañ

gerek

3a

1 Çünkü va'de yetdi bir gün ol nigâr / Kıbrine vardı Resülün kıldı râr
 2 İştıyâkım geçdi hâdden didi ol / Yağdı cânım nâr-ı hicret yâ Resül
 3 Ey dirîgâ niceyi şabr ideyin / Kendi özime nice şabr ideyin
 4 Furkatünün bahrine ben düşmüşem / Hâsretiñ nârına ben tutuşmuşam
 5 Zahmetüm miñnetlerüm çokdur benüm / Dağı hergiz takâtüm yokdur
 benüm
 6 Bu cerâhat oldı yürek baş-ıla / Gözlerimiñ nûrı gitdi yaş-ıla
 7 Ol benefşe gibi kıddüm oldı hem / İşbu derde nice olayıdur em

⁹ Eyderdi, söylerdi

8 Tenüm incindi atı oldum hilāl / Gitdi ādī cānıma irdi melāl
 9 Furat ausun olu olu ade / Nū ıldım nice olam fera
 10 ūn Hābībīn menzili oldu tūrāb / Bu cihān olsun arāb–ender-arāb
 11 atı efgān eyleyüp hem dökdi ya / Eriyüp u ola yazdı anda a
 12 Ditredi beyt-i Resūl-i Kırdigār / Dūdı abri üstine ol-dem niğār
 13 abr iinden Mutafa vū Müctebā / Didi kim ey nūr-ı ‘aynı merabā
 14 atı mütākam ciger-gūem saa / Va‘de yetdi gelisersin sen baa

3b

1 āz oluban urdi yerinden hemān / Vardı girdi evine ol-dem hemān
 2 Baladı kendi özün ourmaa / Hem evi için aın devirmege
 3 Gördiler anı Hūseyinle Hāsan / Didiler ey ana noldu buğūn sen
 4 Bōyle ta‘cīl malahat nedür size / Lufınuzdan bir aber virū bize
 5 [Bu] sōzi ūnkim bulardan diledi / Derd-ile bir ah idūben iledi
 6 [Geli]n oğullar didi ol nūr-ı ‘ayn / Yanına geldi Hūseyin-ile Hāsan
 7 Birin aldı bir dizine ol ana / Birin aldı bir dizine hem yine
 8 [Öp]di gözlerini sūrdi yüzini / Yüzüne sūrdi evlādı yüzini
 9 [Yüz]lerine badı ve o aladı / Yüregū adan degilse aladı
 10 [Did]i ey cānım oğullar nideyin / anı derdimi size er ideyin
 11 [Va‘]de yetdi biliüz bu dem hemān / Dedeüz geldi o ol-dem revān
 12 [U] ecel irdi baa vā asretā / Sizden ayrı dūerem vā furatā
 13 [Ey] ‘aceb kime ımarlayam sizi / Size müfi mihribānım ben uzı

4a

1 Tozlanıca baıız kim yuyusar / Alayıca yaıız kim siliser
 2 Gözūız kim sūrmeleyiser sizi / ‘Ömrūmū on gūnidür bu gūn benim
 3 Yuyayın buğūn sizi alarıız / Hem arayayım güzel balarıız
 4 Ah idüp urdi yerinden alayup / Firat odıyla yūreğin alayup
 5 Baları yudı aradı aların / Dökdi iki gözi anlı yaların
 6 Bu aralıda ıca geldi ‘Alī / Fāımanū gördi [kim] ide eli
 7 Didi kim yā Fāıma noldı saa / Niūn alarsın aber virgil baa
 8 Baa niūn sōylemezsin ey hilāl / Diyüvirgil baa n’oldı ibu hāl
 9 Dir ‘Alīye Fāıma dile bini / Bāı kılsun Hā bu dūnyāda seni
 10 Va‘ad itmidi babam ol-dem baa / Oldı ol ne gūn ne deyim ben saa
 11 ūn baban gel didi pes oldum revān / Allāha ımarladum sizi hemān
 12 Sen esen al ben gömüldüm giderem / Saa Hāsan Hūseyin ımarlaram

4b

- 1 [B]u iki körpe kızılarım hemân / Hoşça tütkül dileğim budur iy cân
- 2 Gözlerinin yaşını akitmağıl / Boynun egüp yollara bağıtmağıl
- 3 İşbu sözleri işitdi çün 'Alî / Ah idüp ağladı anda ol velî
- 4 [Geç]di ol gün aḥşam oldu ol velî / Didi kim iy Hâlık u Perverdigâr
- 5 Saña şıgındım İllâhî hâlimi / Virmege âsân idivir cânımı
- 6 Aḥşamla yatsu arasında vefât / Eyledi ol binti sırrı kâinât
- 7 Koğdı ol-dem misk-i 'anberle gülâb / Ditredi üstine anıñ âfitâb
- 8 Zâhir oldu ol evüñ içinde nûr / Toldı ervâh-ile anuñ içi hûr
- 9 Hem Ḥadîce nûrî Ḥavvâ nûr-ıla / Rûh-ı Meryem Âsiye rûhı-y-ıla
- 10 Sâre Hâcer rûhu zâhir oldılar / Ol nigârîñ üstine ağlaşdılar
- 11 Hâzır oldu enbiyâ ervâhı hem / Zî-sa'âdet oldu hem kıtlu kadem
- 12 Yüzi ol güller gibi yatmış-ıdı / İçi taşu nûra hem batmış-ıdı

5a

- 1 Üstine vardı 'Alî eyledi yas / Kanlu yaş dökdi gözünden taş [taş]
- 2 Didi ey cânım oğullar biliñüz / Anañuz gitmiş cihândan geliñüz
- 3 Geldi yanına Hüseyin-ile Ḥasan / Gördiler gitmiş cihândan ol ḥasan
- 4 Ol ikisi şarmaşup ağlaşdılar / Ḥasretiyle kanlu yaşlar saçdılar
- 5 Didiler bu ne işdür gâyet 'aceb / Bir 'acebdür kalmışuz¹⁰ kim gârîb
- 6 Kalbimize düşdi furkat koğusu / Geldi bize hem yetimlik koğusu
- 7 Dedemüz gitdi ve biz kaldık yetim / Sen de gitdiñ bize kim olur emîn
- 8 Ne oldu nergis gözleriñ yumduñ / Ana furkat oduna bizi yakdıñ
- 9 Ḥasretiyle yaralanmış anamız / Furkatıyla yaralanmış anamız
- 10 Göz yaşıyla gözleriñ ısladılar / Analarıñ yasını yaşladılar
- 11 Er ü 'avrat ol gice cem' oldılar / Ḥasret odına yanup şem' oldılar
- 12 Ḥalvet itdiler anı ol-dem revân / Yumağa meşğül oldılar hemân
- 13 [Misk] ü 'anberle buḥûrlar itdiler / Ağlaşuban üstüne şağ u tıtdılar

5b

- 1 [Yu]dılar anı ve şardılar kefen / Yanına geldi Hüseyin-ile Ḥasan
- 2 [İkisi] şarmaşup böğrişdiler / Üstine analarınıñ düşdiler
- 3 Bağrı başlu gözi yaşlu anamız / Başu cânı ğarka virmiş anamız
- 4 Öpdiler yüzini efgân itdiler / Ağladılar yaşların kan itdiler
- 5 Ol güzeller şâhı açdı gözlerin / Her birin oḥşadı öpdi yüzlerin

¹⁰ Metinde kalamıyavuz yazmaktadır ancak vezinle uyumlu değildir.

6 Bağına başı ve kuçdı bunları / Yağdı hasret odıyla bunları
 7 Bir kıyâmet kopdı ol gice ey yâr / Bir kıyâmet oldu anda aşikâr
 8 Ey niceler anda mecnûn oldılar / Ey niceler anda maḥzûn oldılar
 9 Ditredi hem ‘arş-ıla kürsî felek / Anıñ için ağladı cümle melek
 10 Geldi Ḥaḫdan bir nidâ kim yâ ‘Alî / Ḳaldır üstünden buları yâ velî
 11 [Pâ]re pâre olmasun çarḫ u felek / Yanmasun ḫasret odına hem melek
 12 Anları ḫaldırdı üstünden revân / Oldılar meşgûl namâzına hemân
 13 [Ḳıldılar] anıñ namâzın ol gice / Ḳudret-i Ḥaḫḫı görûñ diñleñ nice

6a

1 Eletdiler ol-dem Resûl yanına / Kim ulaştırdılar anı cânına
 2 Dilediler ‘âdet üzre hem anı / Ḳabrine koyalar ol nâzik teni
 3 Pes cenâzeyle anı götürdiler / Tâ Resûlûñ ḳabrine yetürdiler
 4 Pes selâm dirûm ‘Alî yâ şafâ / Didi geldi Fâtıma yâ Muştafâ
 5 Ol ‘âlî eski giyen Fâtımañdur bu gelen
 6 Ol yalıncıklığa doyan Fâtımañdur bu gelen
 7 El degirmenin çeküp arpa unıyla bislenen
 8 Cevr-i faḫr-ıla büyüyen Fâtımañdur bu gelen
 9 Ḥasretûñ derdi şarardup beñzini tağyîr iden
 10 Hicr odı cânına koyan Fâtımañdur bu gelen
 11 Vaşluñı cân-ı görñülde teşevvuḫ eyleyen
 12 Ğurbet eyyâmına doyan Fâtımañdur bu gelen

6b

1 Her kaçan ğamdan ğubar irse münevver ḳalbine
 2 Maḫv idüp anı yuyan Fâtımañdur bu gelen
 3 Şol cemâlîñ şem‘ine pervâne olup her zamân
 4 Ḥizmetiñde yüz sürüyen Fâtımañdur bu gelen
 5 Gitdiğiñde buña va‘de eylemişdün her zamân
 6 Şabr idüp ol güne göyen Fâtımañdur bu gelen
 7 Mevtini ‘ilme’l-yaḫîñ bilüp yarağın eyleyen
 8 Ol yetimler döke koyan Fâtımañdur bu gelen
 9 İntizâr çeküben arzû kıılır-iken bu seni
 10 Muştuluk imdi tır uyan Fâtımañdur bu gelen
 11 Gördiler faḫr-ı cihân ol şafâ / Muştafâ vü Müctebâ vü Murtaza
 12 Ol mübârek ellerin ol-dem hemân / Ḳabruñ içinden çıkardı nâğihân
 13 Aldı elinden ‘Alîñüñ Muştafâ / Ḳaldı ḫayretde ‘Aliyyü’l-Murtaza

7a

1 Çünkü Resül aldı ol-dem yanına / Kıldılar medh ü denâlar cânına
 2 Kanı cismi kodı ol hayrî'l-bekā / İtdi menzil milkiñi dârü'l-bekā
 3 Bunda olugör bekā biñ yıl saña / Çün eriserdür yine âhir fenâ
 4 Çünkü gitdi ehl-i beyt-i Muştafa / Gördiler bunlar belâda çok cefâ
 5 İrağ itme yâ Rab anlardan bizi / Anlar-ıla haşr it cümlemüzi
 Âmin âmin âmin
 Temmet

SONUÇ

İki nüshanın da istinsah olduğu söz varlığı ve harekelendirme esasına göre anlaşılmaktadır. 5905 arşiv numaralı yazma eserin son sayfasında 3 Muharrem 1239 (9 Eylül 1823) tarihi açıkça kaydedilmiştir. 5906 numaralı yazma eserde herhangi bir tarih yer almamakla birlikte harekelendirme sistemine bakıldığında yer yer dudak uyumunun gerçekleştiği örnekler karşımıza çıkmaktadır. Bu doğrultuda bu yazmanın hiç değilse 18. yüzyıl ve sonrasına ait olduğu kesinlik kazanmaktadır¹¹. Hareke sistemi ve kelime hazinesi bize müstensihlerin eserin özgün hâline sadık kalmak için çaba sarfettiği ancak dönemin diline ve imlasına kayıtsız kalamadıklarını göstermektedir. Aşağıdaki bazı örnekler -sayıları çoğaltılabilir- dudak uyumundan yola çıkarak eserlerin en azından 18. yüzyıl ve sonrasına ait olduğunu ispatlamaktadır:

İstivakım geçdi hâdden ziyâde didi ol / Yağdı **hicriñ** nârî **cânım** yâ Resül (5905 2b/7)

Uş benevşe gibi **kaddim** oldu hām / İşbu derde nice olasıdur ‘ām (5905, 2b/13)

[Kıldılar] **anıñ** namâzın ol gice / Kudret-i Hakkı görüñ dinleñ nice (5906, 5b/13)

Üstüne varup ‘Alî eyledi yas / Kanlu yaş dökdi gözinden taş taş (5905, 4b/9)

Ağlayuban **vireyidik** bize cânımız / Tek ele gireyidi cânânımız (5906 2b/3)

Her iki nüshada da *di-/de-* ve *söyle-* fiilleri kullanılırken *eyt-* (*söyle-*) fiilinin *it-* şeklinde sadece üç kez kullanılmış olması söz varlığı açısından eserin 18. yüzyıl ve sonrasında istinsah edildiğine dair bir delil olmakla birlikte özgün şeklinin de 15. yüzyıl ve sonrasında yazılmış olabileceğine işaret etmektedir.

¹¹ Osmanlı Türkçesi döneminde dudak uyumu ile ilgili olarak daha ayrıntılı bilgi için bk. KARTALLIOĞLU, Yavuz (2008). “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?”. *Turkish Studies* 3 (6): 449-470; KARTALLIOĞLU, Yavuz (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni* (16, 17 ve 18. Yüzyıllar). Ankara: TDK Yay.

Söyleşürken iki kimse görse ol / **İder** idi anlara kanı Resül (5905 1b/8)

Baňa niçün söylemezsin ey hilâl / **İdivir** baňa ne durur işbu hâl (5905 4a/5)

Söyleşir bir yerde kimse görse ol / Anlara **iderdi** kim kanı Resül (5906 2a/7)

Eserin dilinin son derece sade, halk ağzına yakın ve süslü üsluptan uzak olduğu görülmektedir. Nüshaların çeviri yazı alfabetiyle aktarılmış şekli yaptığımız araştırma ve inceleme doğrultusunda ortaya konmuştur.

SUMMARY

Daughter of Prophet Muhammad, wife of Ali and mother of Hasan and Husayn, Fatimah was a very important person in the history of Islam. She is a role model to Muslim women with her morality and piety. It is said that six months after the death of Prophet Muhammad, Fatimah died because of deep sorrow. In this piece of work, Fatimah's sorrow for her father's death, her sorrow and worry for her two children – Hasan and Husayn – upon learning that she would die, her two children's grief for their mother, and Ali's lament for his wife are profoundly reflected in a plain language. Like many religious and sufic work, there are many copies of this work in Turkish libraries. The copies we have worked with are the ones archived with the number of 5905 and 5906, among the manuscripts of Konya Koyunoğlu City and Museum Library. In the writing no. 5905, it is clearly written that the date of 3 Muharram 1239 (9th of September, 1823) was the completion date of the writing. The writings we have worked contained vowel points, and therefore we had the chance to examine labial harmony. With this information, it is understood that writing no. 5906 was copied beginning from 18th century. The work is a typical example of Old Oghuz Turkish language. The copyright form of the writing belongs to the 15th century and after, and the copied form belongs to the 18th century and after. There are studies of Mehmet Mahfuz Söylemez, Muhammet Kuzubaş and Şaban Doğan, on different copies. With this study, we aim to bring this representative work of Old Oghuz Turkish and Islamic Turkish literature in the world of science. Future studies in line with this purpose are very important to show the historical process of Turkish language.

KAYNAKÇA

- AKKUŞ, Metin (2003). “Fatıma”. *Türk Dünyası Ortak Edebiyatı, Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*. C. 2. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay. 439-440.
- ALBAYRAK, Nurettin (1993). *Dinî Türk Halk Hikâyelerinden Geyik, Güvercin ve Deve Hikâyeleri -Kaynakları ve Metin Tesisi-*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Ü.
- DOĞAN, Şaban (2012). “Bir Eski Oğuz Türkçesi Metni Hikâye-i Fâtıma ve Dil Özellikleri”. *Akademik Bakış Dergisi* (32): 1-20.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz (2008). “Osmanlı Türkçesindeki Ekler Dudak Uyumuna Göre Nasıl Okunmalıdır?”. *Turkish Studies* 3 (6): 449-470.
- KARTALLIOĞLU, Yavuz (2011). *Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)*. Ankara: TDK Yay.
- KUZUBAŞ, Muhammet (2008). “Manzum Bir Destan Kitabı (Destân-ı Veysel Karânî, Vefât-ı Hz. Fâtıma, Vefât-ı Hz. İbrâhîm, Hikâyet-i Gügercin, Hikâyet-i Geyik)”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 1 (2): 304-340.
- SÖYLEMEZ, Mehmet Mahfuz (2011). *Dâstân-ı İbrâhîm Edhem, Dâstân-ı Fâtıma, Dâstân-ı Hâtun*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.